

А. В. Кукуруза
викладач кафедри
всесвітньої історії та правознавства
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
(м. Умань)

«Цілинна кампанія» М. Хрущова та участь в ній України.

Перебуваючи у складі Радянського Союзу, Україна займала провідну роль у великому господарському механізмі країни. Однак поряд із зростанням індустріальної могутності СРСР, у деяких сферах проявлялися кризові тенденції. Так, у сільському господарстві на початку 50-х рр. гостро постала продовольча проблема. Вихід з кризової ситуації керівник держави М. Хрущов бачив у освоєнні цілинних та перелогових земель в районах Казахстану, Сибіру, Уралу, Поволжя і частково в районах Північного Кавказу. Актуальність даної роботи полягає в тому, що враховуючи досвід минулого, слід уникати помилок в сьогоденні.

Метою даного дослідження є розкрити роль Української РСР в освоєнні перелогових і цілинних земель у районах Казахстану, Сибіру, Уралу, Поволжя і частково в районах Північного Кавказу в середині 50-х рр. XX ст.

У постанові березневого (1954р.) пленуму ЦК КПРС зазначалось: «Важливим і цілком реальним джерелом збільшення виробництва зерна впродовж короткого часу є розширення посівів зернових культур шляхом освоєння перелогових і цілинних земель у районах Казахстану, Сибіру, Уралу, Поволжя і частково в районах Північного Кавказу» [5, 434]. На реалізацію цілинної програми виділялось понад 25% (або близько 6 млрд. крб.) від всіх капіталовкладень в розвиток сільського господарства [10, 88].

Україна активно включилась в реалізацію цілинної програми. Першим кроком стало забезпечення цілини кваліфікованими працівниками сільського господарства. Так 22 лютого на цілину виїхала перша група української молоді кілька десятків трактористів, комбайнерів, механіків МТС, робітників заводів і будов Київщини. Ця група прибула в Казахстан і працювала у Федоровському районі Кустанайської області. На початку березня до Казахстану прибули великі загони молоді з Харківщини, Дніпропетровщини, Хмельниччини та інших областей України [1, 26].

У нові радгоспи направляли досвідчених спеціалістів, які добре зарекомендували

себе на попередній роботі. На заклик підняти цілину, дати країні “великий хліб”, народ України відгукнувся із невіддільним ентузіазмом. “Більше 300 молодих львів’ян заявляють про готовність їхати освоювати цілину. Групами подають заяви механізатори Кам’янсько-Бузької, Радехівської, Щирецької МТС. У степах Казахстану вирішили працювати 52 курсанти Золочівського, 48 Кам’яно-Бузького, 72 Оброшинського училищ механізації, 24 комсомольці зі Львова” [7, 2].

Цілина викликала масову міграцію на Схід. Тільки в Алтайський край до осені 1954 р. переселилось 2,3 тис. сімей з України. У радгоспи Казахстану за 1954-1955 рр. виїхало близько 22 тис. сімей. Загалом за період з 1953 по 1958 рр. населення Казахської РСР збільшилось на 24%, а в областях найбільш інтенсивного освоєння цілинних земель – Акмолинській, Кокчетавській, Кустанайській, Павлоградській – навіть на 40-50% [9, 460]. За підрахунками С.Кульчицького, впродовж 1954-1956 рр. на постійну роботу в Казахстан з України виїхало понад 80 тис. механізаторів і спеціалістів [4, 13]. Як правило, це були молоді, але вже досвідчені фахівці.

Окрім того цілина вимагала не лише робочих рук, а й матеріально-технічного забезпечення. Вже влітку 1954 р. з України в Казахстан було відправлено 1 тис., а в Алтайський край – 1,4 тис. зернових комбайнів [3, 244]. Аналогічна ситуація виникала із сівалками. У 1954 році в Україні було випущено 62,3 тис. зернових сівалок, а в 1958 р. їх випуск збільшився до 89,5 тис., але це не покращило забезпечення ними українських колгоспів, оскільки практично вся продукція направлялася на Схід [6, 63]. Окрім сільськогосподарської техніки, підприємствами України в цілинні райони направлялось багато іншої промислової продукції. Тільки в першому півріччі 1954 р. було відвантажено 500 бензоцистерн, 3 тис. зчеплень для тракторів, десятки тисяч кубів нафтоналивників, сотні високопродуктивних насосів для артезіанських свердловин, пересувні електростанції тощо [8, 1].

Цілинна програма дозволила розширити зернове виробництво, але на довго законсервувала екстенсивний характер сільського господарства. [2, 83]. Для українського народу і, насамперед, для її багатомільйонного селянства, освоєння цілини було не тільки засобом вирішення зернової проблеми. Це одночасно стало ще й спробою створити новий спосіб життя працівників сільського

господарства: замінити села агромістами, колгоспи радгоспами. Одночасно з спробою вирішити продовольче питання розв'язувалась і важлива внутрішньополітична проблема: за післявоєнні роки населення СРСР не знало такого підйому патріотичного ентузіазму та суспільної консолідації, швидкої мобілізації трудових та матеріальних ресурсів. Цілинна епопея протягом довгих років змогла тримати всю країну в стані позитивної напруги, проте так і не виправдала усіх сподівань.

Цілинна програма дозволила розширити зернове виробництво, але на довго законсервувала екстенсивний характер сільського господарства.

Література

1. Баран В. К. Україна після Сталіна: Нарис історії 1953-1985 рр. / В. К. Баран. Львів: МП «Свобода», 1992. 124 с.
2. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна крізь віки: в 15 т. Т 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. К: вид.дім Альтернативи, 1999. 303 с.
3. Історія Української РСР. – Т.8. - Кн.1- К.: Наукова думка, 1979. – 390 с.
4. Кульчицький С.В.Спроби реформ (1956-1964) // Історія України.- №8. – С.102-114.
5. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК.1898-1971. (Ін-т історії партії при ЦК Компартії України – філіал Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС). Видання 8-е, доповн. і виправл. – Т.6 (1941-1954). – К.: Політвидав України, 1980. – 523 с.
6. Народне господарство Української РСР в 1960 р. Стат. щорічник. – К.: “Статистика”, 1961. – С.63.
7. Підняття цілинних земель – наша рідна справа // Радянська Україна. – 1954. - №44. – С.2.
8. Редакційна стаття. Цілина кличе // Колгоспне село. –1954. – №158. – С.1.
- 9 Советское крестьянство. Краткий очерк истории (1917-1970) // Под ред. В.П.Данилова, М.П.Кима, Н.В.Тропкина. – М.: Издательство политической литературы, 1973. – 592 с.
10. Хрущов М.С. Будівництво комунізму в СРСР і розвиток сільського господарства. Промови і документи. У 7-ми т. –Т.1. Вересень 1953 - січень 1955 р. – К.: Держполітвидав УРСР, 1963.- 477 с.